

Miljöförvaltningen	Dnr 2021-1644
Stockholm Vatten AB	Dnr 25SVOA392
Exploateringskontoret	Dnr E2024-04319
Trafikkontoret	Dnr T2024-03756
Stadsbyggnadskontoret	Dnr 2025-06615
Fastighetskontoret	Dnr FSK 2025/390
Idrottsförvaltningen	Dnr IDF 2025/964
Norra innerstadens stadsdelsförvaltning	Dnr NI 2025/848

Handläggare

Miljöförvaltningen, Katarina Forslöw
Tel 08-508 289 99

Stockholm Vatten AB, Joakim Lücke
Tel 08-522 124 60

Exploateringskontoret, Anna Persson
Tel 08-508 87 651

Trafikkontoret, Tomas Nitzelius
Tel 08-508 260 42

Stadsbyggnadskontoret,
Virginia Kustvall Stenring Tel 08-508 272 54

Fastighetskontoret, Boel Noro Svärd
Tel 08-508 267 55

Idrottsförvaltningen, Oliver Karlöf
Tel 08 508 276 59

Norra innerstadens stadsdelsförvaltning
Fredrik Ekroth, Tel 08-508 09 307

Till

Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2025-08-26

Styrelsen för Stockholm Vatten AB
Datum 2025-09-18

Exploateringsnämnden
Datum 2025-08-21

Trafiknämnden
Datum 2025-08-28

Stadsbyggnadsnämnden
Datum 2025-08-21

Fastighetsnämnden
Datum 2025-09-30

Idrottsnämnden
Datum 2025-09-30

Norra innerstadens stadsdelsnämnd
Datum 2025-08-28

Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan

Förslag till beslut

1. Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan, Fakta och åtgärdsbehov (bilaga 1) och Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan, Genomförandeplan (bilaga 2), antas.
2. Utredning, uppföljning och utvärdering av Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan ska ske i enlighet med vad som anges i detta tjänsteutlåtande.

Anna Hadenius

Miljödirektör Miljöförvaltningen

Christian Rockberger

VD Stockholm Vatten AB

Thomas Andersson

Exploateringsdirektör Exploateringskontoret

Amanda Horwitz

Stadsbyggnadsdirektör Stadsbyggnadskontoret

Gunilla Glantz

Trafikdirektör Trafikkontoret

Anders Kindberg

Fastighetsdirektör Fastighetskontoret

Marina Höglund

Idrottsdirektör Idrottsförvaltningen

Jesper AckingerStadsdelsdirektör Norra innerstadens
stadsdelsförvaltning

Sammanfattning

Enligt EU:s vattendirektiv ska samtliga vattenförekomster inom unionen skyddas och återställas så att de uppnår god ekologisk och kemisk status. Bestämmelser för en vattenförekomst benämns som miljökvalitetsnormer och kommuner och övriga berörda myndigheter har ansvaret för att en miljökvalitetsnorm följs.

Genom lokala åtgärdsprogram kan staden visa hur miljökvalitetsnormerna är avsedda att följas och utgör därmed en förutsättning för att staden ska kunna uppnå det bostadspolitiska målet om att bygga 140 000 nya bostäder till år 2035.

Lilla Värtan påverkas, i likhet med majoriteten av stadens vattenförekomster, av att närområdet har förtätats vilket har lett till att livsmiljön och vattenkvaliteten för djur och växter förändrats. Lilla Värtan bedöms idag ha otillfredsställande ekologisk status och uppnår inte god kemisk status. Syftet med det lokala åtgärdsprogrammet är att belysa de huvudsakliga utmaningarna och ge förslag på konkreta åtgärder så att kommunerna kring Lilla Värtan kan bidra till att miljökvalitetsnormerna följs.

Underlagsmaterialet till det lokala åtgärdsprogrammet samt faktadelen har tagits fram gemensamt med övriga kommuner kring Lilla Värtan; Lidingö, Nacka, Danderyd och Solna.

Åtgärdsprogrammets faktadel utgör ett övergripande underlag för förslag till åtgärder och prioriteringar i de berörda kommunerna. Varje kommun upprättar egna genomförandeplaner eller motsvarande.

Sammantaget kommer de föreslagna lokala åtgärderna att resultera i förbättrade förutsättningar för att följa miljökvalitetsnormerna, främst gällande belastningen av miljögifter inklusive metaller i Lilla Värtan. För att uppnå vattenkvalitetsmålen för Lilla Värtan krävs dock stora insatser även på regional, nationell och internationell nivå.

- För att förbättra vattenkvaliteten och förbättra förutsättningarna för växter och djur har ett antal förslag till åtgärder tagits fram. Åtgärderna syftar till att minska spridningen av föroreningar och fosfor från sedimenten och från landbaserade källor såsom förorenade områden, trafik och oönskat avloppsvatten. Egenkontroll samt tillsyn av verksamheter som påverkar vattenområdet föreslås liksom åtgärder för att förbättra den fysiska livsmiljön för växter och djur. Slutligen föreslås en rad åtgärder som rör den fysiska planeringen samt ett antal samverkans- och dialoginsatser med andra myndigheter, kommuner och markägare.
- För flertalet av de åtgärder som föreslås i Stockholm går det i nuläget inte att uppskatta kostnaderna utifrån befintlig kunskap. Kostnaden för att hantera förorenade sediment och förorenad mark förväntas vara hög (hundratals miljoner kr) men fortsatta fördjupade utredningar kring åtgärdsbehov och reningsteknik behöver göras innan kostnadsuppskattning. Föreslagen fosforfällning kostar cirka 22 miljoner att genomföra. En lämplig kostnadsfördelning mellan kommunerna kommer att tas fram för godkännande av respektive kommun. Kostnader för dagvattenhantering behöver uppskattas i samband med den fortsatta utvecklingen av Norra Djurgårdsstaden och i det fortsatta arbetet med att se över behov av rening av dagvatten från de stora vägtunnlarna.
- De föreslagna åtgärderna behöver utredas vidare utifrån platsspecifika förutsättningar.
- Övriga föreslagna åtgärder som driftinsatser, fördjupande undersökningar och miljötillsyn bör genomföras succesivt av respektive ansvarig nämnd och bolagsstyrelse, baserat på resultat från utredningar och ekonomiska förutsättningar.
- Åtgärderna som föreslås i de lokala åtgärdsprogrammen kan finansieras på olika sätt, exempelvis genom VA-taxan, inom ordinarie budget eller genom att söka externa medel eller medel ur stadens centrala medelsreserv. Åtgärdsprogrammen innebär inte i sig ett beslut om finansiering och vilka åtgärder som ska genomföras utan detta prövas i stadens ordinarie processer. I och med detta sker också en prioritering mellan och inom de lokala åtgärdsprogrammen.

- De lokala åtgärdsprogrammen är inte juridiskt bindande som ett åtgärdsprogram i miljöbalkens mening, men utgör underlag för att konkretisera hur vattenmyndighetens bindande åtgärdsprogram ska kunna uppfyllas.
- Arbetet med lokala åtgärdsprogram visar att det finns ett omfattande åtgärdsbehov för stadens vattenförekomster och att vattenmyndigheternas beräkningar av åtgärdskostnaden är underskattad. Effekten av vidtagna åtgärder kommer även att dröja då återhämtningsprocesserna i ekologiska system tar tid.

Bakgrund

Miljökvalitetsnormer

Enligt EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) ska samtliga vattenförekomster inom unionen skyddas och återställas så att de uppnår god ekologisk och kemisk status. Bestämmelser om kvaliteten på miljön i en vattenförekomst benämns som miljökvalitetsnormer och ansvaret för att en miljökvalitetsnorm följs åvilar kommuner och övriga berörda myndigheter. Det ursprungliga målet för samtliga vattenförekomster var att uppnå god status till år 2015. På grund av orimliga kostnader, naturgivna förutsättningar eller tekniska svårigheter har tidsfrist medgivits fram till år 2027 eller 2039.

Lokala åtgärdsprogram

Vattenmyndigheten i Norra Östersjön har tagit fram en förvaltningsplan med tillhörande åtgärdsprogram som på en övergripande nivå redovisar vad berörda kommuner behöver göra för att nå god vattenstatus. Syftet med lokala åtgärdsprogram är att med utgångspunkt från de åtgärder som vattenmyndigheten föreslår konkretisera arbetet för enskilda vattenförekomster. Lokala åtgärdsprogram tas fram enligt Stockholms stads handlingsplan för god vattenstatus och antas av respektive nämnd och bolag.

Åtgärdsprogrammets faktadel utgör ett övergripande underlag för förslag till åtgärder och prioriteringar i de fem berörda kommunerna. Varje kommun upprättar egna genomförandeplaner eller motsvarande.

Lokala åtgärdsprogram som tas fram på kommunal nivå har inte samma rättsliga status som vattenmyndighetens åtgärdsprogram, vilka beslutas med stöd av miljöbalken. Genom lokala åtgärdsprogram kan staden visa hur miljökvalitetsnormerna är avsedda att följas och utgör därmed en förutsättning för att staden ska kunna förena sitt bostadspolitiska mål om att bygga 140 000 nya bostäder till år 2035 med skyldigheten att följa miljökvalitetsnormerna för vatten.

Ärendet

Vattenmyndigheten i Norra Östersjöns vattendistrikt har fastställt miljökvalitetsnormer för Lilla Värtan till god kemisk status och måttlig ekologisk status till 2027 respektive 2039 (gäller endast fosfor), med

mindre strängt krav för hydromorfologisk påverkan då befintlig stadsmiljö ses som ett allmänintresse av större vikt. Trots det mindre stränga kravet ska bästa möjliga ekologiska status uppnås som kan åstadkommas med rimliga åtgärder.

Stora delar av Lilla Värtan har varit hamnområde sedan 1800-talet vilket har haft en stor påverkan på miljön. I likhet med majoriteten av stadens vattenförekomster medför den omgivande stadsmiljön en påverkan på Lilla Värtan som bedöms ha otillfredsställande ekologisk status och uppnår inte god kemisk status. Hårdgjorda kajer, utfyllda grundområden, strandnära förorenade områden med båtuppställningsplatser och tidigare industriverksamheter, utsläpp av bräddat avloppsvatten, snötippning, dagvatten från högratifierade vägar påverkar miljön för växter och djur.

Ämnen som förekommer i halter över gränsvärden i vatten är fosfor, kväve, zink, PFOS i form av PFAS11 och difenyletrar (PBDE). Sedimenten innehåller följande ämnen som överskrider gränsvärdet; koppar, bly, antracen, tributyltenn (TBT). Dioxin, PCB och kvicksilver finns i förhöjda halter i fisk.

I det lokala åtgärdsprogrammet för Lilla Värtan lyfts utmaningarna för att nå miljökvalitetsnormerna. Programmet innehåller förslag på olika typer av åtgärder och möjliggör för ansvariga aktörer att påbörja förstudier, projektering och genomförande av åtgärder utifrån de förslag som lämnas. Målgrupper för åtgärdsprogrammet är kommunala nämnder och bolag, i första hand Stockholm Vatten AB, miljö- och hälsoskyddsnämnden, exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsbyggnadsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden samt Norra innerstadens stadsdelsnämnd. Samverkans- och dialoginsatser med andra myndigheter, kommuner och markägare lyfts också.

De lokala åtgärdsprogrammen samt effekten av åtgärds genomförandet kommer att förvaltas digitalt av miljöförvaltningen, vilket innebär att uppföljning och förändringar redovisas på ett samlat och flexibelt sätt. En utvärdering av arbetet enligt de lokala åtgärdsprogrammen ska ske 2030 och kommer att samordnas av miljöförvaltningen.

Ärendets beredning

Underlagsmaterialet till det lokala åtgärdsprogrammet samt faktadelen har tagits fram gemensamt med övriga kommuner kring Lilla Värtan. Genomförandeplanen för Lilla Värtan är framtagen av miljöförvaltningen i Stockholms stad tillsammans med Stockholm Vatten och Avfall. Representanter från stadens exploateringskontor, trafikkontor, stadsbyggnadskontor, fastighetskontor, idrottsförvaltning, berörda stadsdelsförvaltningar samt Stockholms Hamnar har haft möjlighet att delta i en referensgrupp.

I det lokala åtgärdsprogrammet föreslås åtgärder vilka ska bidra till att miljökvalitetsnormerna följs. En första version av åtgärdsprogrammet har översänts till berörda förvaltningar för kontorsremiss på tjänstemannanivå under 2025. Programmet har därefter kompletterats utifrån inkomna synpunkter. Stadens strategiska samverkansgrupp för god vattenstatus har granskat och godkänt åtgärdsprogrammet inför

politisk behandling. I den strategiska samverkansgruppen ingår miljöförvaltningen, Stockholm Vatten AB, exploateringskontoret, trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret, fastighetskontoret, idrottsförvaltningen samt Norra innerstadens stadsdelsförvaltning.

Synpunkter och förslag

Förslag till åtgärder

För att förbättra vattenkvaliteten och förutsättningarna för växter och djur har ett antal förslag till åtgärder tagits fram. Åtgärderna syftar till att minska spridningen av föroreningar och fosfor från sedimenten och från landbaserade källor såsom förorenade områden, trafik och oönskat avloppsvatten. Egenkontroll samt tillsyn av verksamheter som påverkar vattenområdet föreslås liksom åtgärder för att förbättra den fysiska livsmiljön för växter och djur. Slutligen föreslås en rad åtgärder som rör den fysiska planeringen samt ett antal samverkans- och dialoginsatser med andra myndigheter, kommuner och markägare.

Kostnader

För flertalet av de åtgärder som föreslås i Stockholm för Lilla Värtan går det i nuläget inte att uppskatta kostnaderna utifrån befintlig kunskap. Kostnaden för att hantera förorenade sediment och förorenad mark förväntas vara hög (hundratals miljoner kr) men fortsatta fördjupade utredningar kring åtgärdsbehov och reningsteknik behöver göras innan kostnadsuppskattning. Föreslagen fosforfällning av sedimentet kostar cirka 22 miljoner att genomföra. En lämplig kostnadsfördelning mellan kommunerna kommer att tas fram för godkännande av respektive kommun. Kostnader för dagvattenhantering behöver uppskattas i samband med den fortsatta utvecklingen av Norra Djurgårdsstaden.

Kostnaderna för att vidta förebyggande åtgärder för minskad spridning av föroreningar och kostnaderna för att åtgärda fysiska livsmiljöer är också svåra att uppskatta.

Ansvar för genomförande

De föreslagna åtgärderna behöver utredas vidare och utifrån platsspecifika förutsättningar. Åtgärderna kan därmed ändras baserat på resultatet från utredningen. Om respektive åtgärd är motiverad att tas vidare kommer dessa hanteras inom ordinarie investeringsprocess för inriktnings- och genomförandebeslut.

Om det visar sig att någon föreslagen åtgärd inte är möjlig att genomföra behöver en åtgärd som ger motsvarande resultat tas fram för att staden ska kunna bidra till att följa miljökvalitetsnormerna. Beslutet att godkänna förslaget till lokalt åtgärdsprogram innebär inte ett beslut att vidta exakt de åtgärder som föreslås i åtgärdsprogrammet, utan att vidta de åtgärder som krävs för att nå det övergripande målet god status.

Sedimenten i Lilla Värtan en stor källa till miljögifter. Vilka åtgärder som är lämpliga för att åtgärda de förorenade sedimenten samt vem som ansvarar för att genomföra åtgärderna behöver klargöras. Huvudansvarig för genomförandet av dagvattenåtgärder i befintlig stadsmiljö är Stockholm Vatten AB i egenskap av verksamhetsutövare. Exploateringskontoret har som markägare ansvar att säkerställa genomförande av åtgärder för restaurering av sjöar och vattendrag, exempelvis fosforfällning. Trafikkontoret och berörd stadsdelsförvaltning ansvarar för åtgärder på allmän platsmark, som exempelvis förbättring av drift- och skötsel i syfte att minska påverkan på dagvattnet. Miljöförvaltningen samordnar arbetet med de lokala åtgärdsprogrammen och ansvarar för tillsyn av verksamheter med påverkan på vatten. Stadsbyggnadskontoret ansvarar för att tillräckligt med utrymme avsätts för åtgärder i samband med detaljplanering. Vidare ansvarar stadsbyggnadskontoret även för den mer övergripande stadsplaneringen och därmed även att åtgärdsbehov beaktas i ett större områdesperspektiv. Genom det lokala åtgärdsprogrammet tydliggörs att Stockholm behöver avsätta eller på annat sätt reservera de ytor som är nödvändiga. För att åtgärder på land ska kunna genomföras på ett resurs- och kostnadseffektivt sätt bör ytor samplaneras med klimatanpassningsarbetet och stadsbyggnadsprocessen i övrigt.

Finansiering av åtgärder

Åtgärderna som föreslås i de lokala åtgärdsprogrammen kan finansieras på olika sätt, till exempel genom VA-taxan, inom ordinarie budget eller genom sökt extern finansiering. Staden har även avsatt medel i den centrala medelsreserven. Åtgärdsprogrammen innebär inte i sig ett beslut om finansiering och vilka åtgärder som ska genomföras utan detta prövas i stadens ordinarie processer. I och med detta sker också en prioritering mellan och inom de lokala åtgärdsprogrammen.

Tillräckliga medel för såväl investering som drift behöver avsättas för genomförande av nödvändiga åtgärder om stadens vattenområden ska uppnå god status. Erfarenheter från tidigare åtgärdsarbete för att förbättra vattenstatusen i stadens sjöar visar att det finns behov av en väsentligt utökad finansiering för att nå målet om en god vattenstatus. Åtgärder för bättre vatten behöver vara en naturlig del av stadsutvecklingen.

Möjligheten att nå miljökvalitetsnormerna

Sammantaget kommer de föreslagna lokala åtgärderna att resultera i förbättrade förutsättningar för att följa miljökvalitetsnormerna, främst gällande förekomsten av miljögifter inklusive metaller i Lilla Värtan. De åtgärder som medför störst effekt att minska belastningen från fosfor och miljögifter inom tillrinningsområdet och i vattenförekomsten är sannolikt de åtgärder som föreslås genomföras direkt i Lilla Värtan, det vill säga hantering av förorenade bottensediment och fosforfällning. Föreslagen fosforfällning innebär att ca 21 ton fosfor kan bindas permanent i sedimentet.

För att uppnå målen kring ekologisk status och i första hand övergödning krävs det förutom kommunala åtgärder inom de fem

kommunerna gemensamma ansträngningar i kommuner med angränsande vatten, inte minst Mälaren. Stora insatser krävs även på regional, nationell och internationell nivå. Belastningen av fosfor behöver minska inte bara i Lilla Värtan utan i hela Östersjön. Även fiskeförvaltningen sträcker sig utanför kommunernas rådighet och skärgårdens fiskbestånd behöver säkras genom en hållbar nationell fiskeförvaltning. Insatser behöver därför också göras av andra myndigheter än kommunerna, till exempel Sjöfartsverket, Trafikverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen Stockholm och Naturvårdsverket. Insatser från Kungliga Djurgårdsförvaltningen skulle ytterligare kunna bidra till förbättrade ekologiska förutsättningar i Lilla Värtan.

Staden kommer att använda de lokala åtgärdsprogrammen för att uppmuntra till dialog och samverkan med ovan nämnda aktörer samt uppmärksamma vattenmyndigheten om den faktiska åtgärdskostnaden och finansieringsbördan och om behovet av statliga medel för åtgärdsutredningar och genomförande.

Åtgärdsarbetet bedöms behöva fortgå bortom slutåret 2027 för kemisk status på grund av det omfattande åtgärdsbehovet som finns. Åtgärdsbehovet och att effekten av vidtagna åtgärder kommer att dröja på grund av att återhämtningsprocesserna i ekologiska system tar tid, medför att det kommer att vara svårt att nå miljökvalitetsnormerna i stadens vattenförekomster.

För att åstadkomma en förbättrad vattenkvalitet behövs en hög åtgärdstakt samt ekonomiska och personella resurser. Kostnaderna och arbetet med åtgärderna för att förbättra vattenkvaliteten i Lilla Värtan bör dock beaktas tillsammans med kostnaderna och antalet åtgärdsförslag för stadens samtliga vattenförekomster.

Det kommer att vara av vikt att fortsatt utveckla strukturer och samverkan för att åstadkomma väl grundade prioriteringar. Staden kommer därför att fortlöpande arbeta med att utveckla processerna för samordning och projektledning samt prioritering av åtgärder inom och mellan vattenförekomster på såväl övergripande programnivå som mellan specifika projekt.

Bilagor

1. Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan - Fakta och åtgärdsbehov
2. Lokalt åtgärdsprogram för Lilla Värtan - Genomförandeplan inklusive

Bilaga 1 Geografisk placering av fysiska åtgärder

Bilaga 2 Geografisk placering av fysiska icke-kommunala samverkansåtgärder

Bilaga 3 Stadens gemensamma ansvar